
**ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІКА.
ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 159.9:351.74(477)

Барко Вадим Іванович,доктор психологічних наук,
професор, головний науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0003-4962-0975**Остапович Володимир Петрович,**доктор юридичних наук, старший дослідник,
завідувач науково-дослідної лабораторії
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0002-9186-0801**ОСОБИСТІСНІ ПРОФІЛІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ
(ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-
ТИПОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАЛЬНИКА)**

Статтю присвячено проблематиці вивчення й аналізу індивідуально-особистісних психологічних профілів працівників поліції, отриманих на основі багаторічного дослідження із застосуванням адаптованої авторами українськомовної психодіагностичної методики «Індивідуально-типологічний опитувальник» Л. Собчик. Представлено опис різних типів індивідуально-особистісних профілів, які характеризуються як сприятливі, менш сприятливі та несприятливі для службової діяльності в системі Національної поліції України залежно від типологічних особливостей, специфіки провідних тенденцій, властивостей мислення, комунікації, типу реакції на стрес тощо. Висвітлено, що за результатами виконання цього опитувальника психологи обґрунтовано можуть робити висновки щодо ступеня придатності особи до професійної діяльності, а також про призначення на посади і можливості індивідуального та професійного розвитку працівників поліції.

Ключові слова: індивідуально-типологічний опитувальник, індивідуально-особистісний психологічний профіль, психологічна придатність, провідні тенденції.

Вступ. Важливим напрямом підвищення ефективності діяльності Національної поліції України є вдосконалення системи професійного добору персоналу. Згідно з нормативними документами МВС конкурс (добір) на службу до поліції проводиться в кілька етапів, одним з яких є проведення психологічного тесту для вивчення особистісних характеристик кандидатів [1]. У 2017–2018 роках працівниками науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення ДНДІ МВС України була здійснена українськомовна адаптація відомого зарубіжного індивідуально-типологічного

© Barko Vadym, Ostapovych Volodymyr, 2024

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2024.2\(64\).24](https://doi.org/10.36486/np.2024.2(64).24)

Issue 2(64) 2024

<https://naukaipravookhrona.com/>

опитувальника (ІТО) Л. Собчик, який широко використовується саме з метою дослідження індивідуально-особистісних особливостей персоналу різних організацій, у тому числі правоохоронних органів. Отримано психометричні показники, які відповідають існуючим вимогам до психодіагностичних методів, встановлено статистичні норми тощо. Ця психодіагностична методика в подальшому була з успіхом використана в процесі розробки професіограм за основними видами діяльності в Національній поліції України, відповідно до обстеження понад 1000 респондентів (працівників підрозділів патрульної, кримінальної поліції, дільничних офіцерів поліції, слідчих тощо) отримано дані щодо сприятливих і несприятливих для професійної діяльності в поліції типів особистісних профілів [2; 5]. Зараз адаптовану методику ІТО широко використовують психологи НПУ, проте вони зустрічаються з труднощами при потребі комплексної інтерпретації отриманих індивідуально-особистісних психологічних профілів (їх може бути багато через різноманітні комбінації шкал) і визначенні підсумкового прогнозу психологічної придатності особи до діяльності.

Метою статті є висвітлення й аналіз основних типів індивідуально-особистісних профілів працівників поліції задля надання психологам підрозділів психологічного забезпечення можливості науково обґрунтовано і швидко робити висновки щодо ступеня психологічної придатності кандидата на службу чи на посаду, а також здійснювати психологічне консультування працюючих поліцейських про вдосконалення і розвиток професійно важливих індивідуальних особливостей.

Завдання статті: а) розкрити теоретичне підґрунтя ІТО; б) охарактеризувати основні типи індивідуально-особистісних профілів; в) висвітлити методологію і методику визначення ступеня психологічної придатності поліцейського до професійної діяльності.

Теоретичне підґрунтя. Індивідуально-типологічний опитувальник (ІТО) розроблений в Інституті прикладної психології рф під керівництвом Л. Собчик у 2003 році. Він побудований на основі ортогональної моделі особистості й теорії провідних тенденцій [2; 3]. Провідна тенденція становить стійку, стрижневу якість особистості, що корінням сягає типу вищої нервової діяльності, конституціонально заданих властивостей людини і визначає індивідуальні особливості адаптаційних механізмів, стиль мислення, міжособистісної поведінки, силу потреб і мотивації, тип реакції на стрес. Вона впливає на формування й вищих рівнів особистості – соціальної спрямованості, ієрархії цінностей, свідомої мотивації, моральних орієнтирів. Інтегративним центром цього конструкта є самосвідомість, яка включає усвідомлене «Я» в контексті соціальних відносин. Психологічним аспектам використання цього опитувальника присвячено чимало публікацій [2–8].

Відповідно до зазначеного методологічного підходу індивідуально-особистісна типологія базується на протиставленні контрастних властивостей, які є ортогональними: інтроверсія – екстраверсія, тривожність – агресивність, лабільність (емотивність) – ригідність, сензитивність – спонтанність. Ці властивості співвідносяться з параметрами нервової системи: активованість – інактивованість, лабільність – інертність, динамічність збудження – динамічність гальмування, сила – слабкість (рис. 1).

Так, методика ІТО дає змогу діагностувати індивідуально-психологічні особливості за вісьмома базовими шкалами: 1 – екстраверсія; 2 – спонтанність; 3 – агресивність; 4 –

ригідність; 5 – інтроверсія; 6 – сензитивність; 7 – тривожність; 8 – лабільність (емотивність); на основі чого побудувати індивідуально-особистісний профіль працівника поліції. У психології поняття «профіль особистості» або «особистісний профіль» означає певний набір індивідуально-особистісних властивостей (особливостей), що якісно та кількісно характеризують людину в загальноприйнятих термінах психологічної діагностики [6]. Особистісний (точніше, індивідуально-особистісний) профіль означає перелік, якісну характеристику, а також кількісний діапазон психологічних показників, які характеризують успішного фахівця, професіонала в певній галузі діяльності; він є ґрунтовною психологічною характеристикою людини, його широко використовують у психології для прогнозування можливих вчинків і поведінки людини, а також ступеня придатності особи до професійної діяльності.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувались методи аналізу наукових джерел, психологічної діагностики, кореляційний аналіз, анкетування та опитування, експертне оцінювання (на основі останнього визначався рівень успішності професійної діяльності поліцейського). Статистичну обробку отриманих емпіричних даних здійснено за допомогою застосування стандартизованого пакету програм IBM SPSS Statistics 23.0. Експериментальне дослідження проводилось поетапно. Усього обстежено понад тисячу працівників поліції (патрульних, оперуповноважених, слідчих тощо), спеціальні звання респондентів становили від капрала до полковника поліції, вік коливався в межах від 23 до 40 років.

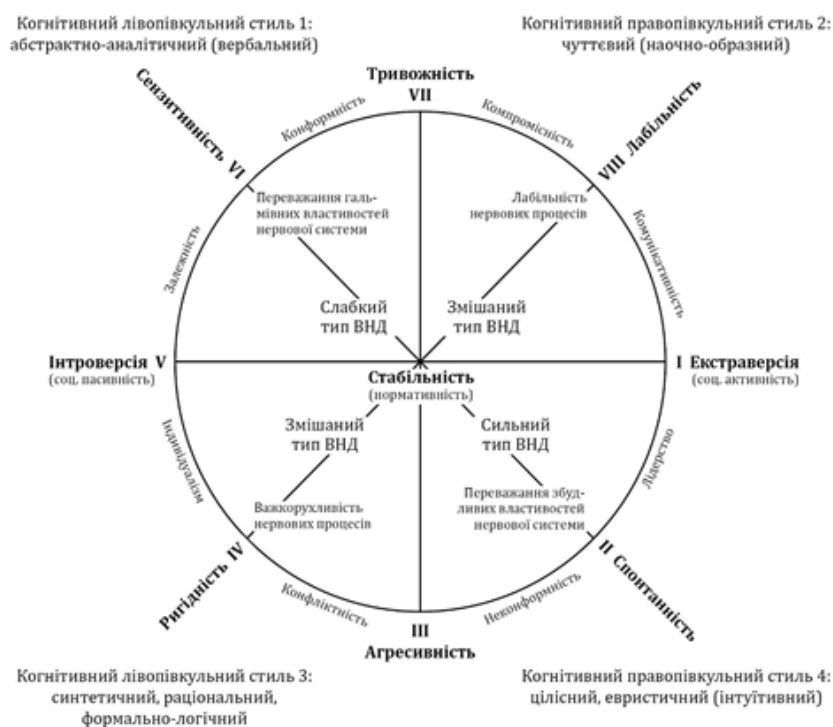

Рис. 1. Протиставлення контрастних ортогональних властивостей

Результати та обговорення. Коротко охарактеризуємо основні шкали ІТО. *Шкала екстраверсії* при нормативних показниках свідчить про спрямованість психіки людини на реальний світ і явища, хорошу комунікабельність і активність, схильність до контактів і знайомств, оптимізм. При завищених показниках шкали людині властиві надлишкова балакучість, нерозбірливість у контактах з оточенням, завищена самооцінка і поблажливе ставлення до власних помилок та огріхів. *Шкала спонтанності* в нормі свідчить про тенденції до самоствердження, активної самореалізації, рішучість, мужність, прагнення відстоювати свої інтереси. При підвищених балах – вказує на егоцентризм, необдуманість вчинків, нетерплячість, схильність до не завжди виправданого ризику. *Шкала агресивності* за умови нормативності значень свідчить про пошукову активність і чітку особистісну позицію, мотивацію досягнень, сміливість і впевненість у собі, високий рівень домагань і швидкість прийняття рішень. За умови підвищених індексів за шкалою означає завищену самооцінку, домінування емоцій гніву, жорстокість, руйнівну поведінку (яка може бути спрямована на інших або на себе), недостатність інтелектуального контролю за емоціями. *Шкала ригідності* виявляє при помірних показниках такі риси, як акуратність, стійкість до стресу, наполегливість, ретельність, практичність, активність позиції, стійкість при відстоюванні власної позиції, прямолінійність, а при високих індексах – суб'єктивізм, впертість, інертність установок, педантизм, недовіру і підозрілість. *Шкала інтроверсії* в нормі відображає недостатню комунікабельність, скромність, пасивність особистісної позиції, орієнтованість на світ внутрішніх переживань. При високих значеннях шкали спостерігається інертність у прийнятті рішень, потаємність, стриманість, уникнення конфліктів, замкнутість, втеча від проблем (ескейп). *Шкала сензитивності* при нормативних індексах означає чутливість до навколишнього середовища, емпатійність, вразливість, імпресивність¹, здатність до співчуття і допомоги іншим. Високі бали за цією шкалою можуть свідчити про невротичну структуру переживань, схильність людини до самопожертви і самозвинувачення. *Шкала тривожності* при помірних показниках виявляє обережність у прийнятті рішень, відповідальність, розвинуту інтуїцію, соціальну співзвучність з оточенням, рефлексивність і чутливість до небезпеки. При підвищених балах виявляються боязкість, невпевненість у собі, залежність від оточення, занижена самооцінка, схильність до фобій і панічних реакцій. *Шкала лабільності (емотивності)* за умови нормативності показників відображає підвищену лабільність нервових процесів, яка проявляється в деякій емоційній нестійкості, мінливості настрою, демонстративності, залежності від референтної групи. При підвищених показниках шкали спостерігаються самодемонстрація, схильність до перевтілення, егоїзм, тенденція до драматизації подій, істероїдні прояви.

Надійність і валідність адаптованого опитувальника ІТО підтверджена нашим дослідженням. Достовірні зв'язки показників ІТО підтверджені даними кореляційного аналізу при порівнянні результатів обстеження з шкалами відомих тестів: «Стандартизований метод обстеження особистості», «Опитувальник великої п'ятірки» [6, с. 80]. Опитувальник доволі компактний – містить 91 твердження, також є шкали достовірності (неправди й агравації).

¹ Схильність до фіксації та накопичення переживань, відсутність швидкої реакції у відповідь на хвилюючі події, схильність усе «тримати в собі».

Інтерпретація результатів залежить від кількості відповідей за кожною шкалою: показники *в межах норми* (3–4 бали) – гармонійна особистість; *виражені помірно* (5–7 балів) – акцентуйовані риси; *виражені надмірно* (7–9 балів) – стан емоційної напруженості, ускладнена адаптація; *показники від 0 до 2 балів* указують на гіпоемоційність, недостатнє саморозуміння; *тенденції, які компенсовані* полярними властивостями (антитенденції), якщо показники перевищують 5 балів – свідчать про емоційну напруженість і є ознакою внутрішньоособистісного конфлікту; *для варіанту норми* (менше 5 балів) антитенденції є доказом збалансованості різноспрямованих властивостей. У випадках, коли за шкалами неправди й агравації набрано більше 5 балів, результати вважаються недостовірними.

Для оцінювання ступеня психологічної придатності особи до службової діяльності нами запропонована трьохрівнева порядкова шкала: 1 рівень – високий рівень придатності до діяльності; 2 рівень – достатній; 3 рівень – недостатній (низький).

Проведене дослідження із застосуванням ІТО дало змогу визначити основні варіанти психологічних профілів працівників поліції і на основі порівняння їх з експертними оцінками щодо успішності діяльності поліцейських встановити відповідність профілю певному рівню психологічної придатності.

Розглянемо отримані в процесі дослідження психологічні профілі в порядку зменшення їх поширеності.

1) Збалансований профіль (14% обстежених). *Змішаний тип реагування.*

Властива *збалансованість* провідних тенденцій (усі шкали перебувають у межах норми – 3–4 бали).

Індивідуально-особистісні особливості: гармонійна особистість, усі тенденції виражені рівномірно. Змішаний (середньо-сильний) тип вищої нервової діяльності (ВНД), нормативна лабільність нервових процесів, добре збалансовані збудливі й гальмівні властивості; однаково розвинуті ліво- і правопівкульні особливості мислення, раціональні та евристичні його складові. *Характерологічні риси* – стабільність емоційного стану, врівноваженість і витримка, доброзичливість, стресостійкість, комунікабельність, готовність допомагати іншим, оптимістичність, працездатність, адекватна самооцінка, наполегливість і гнучкість у досягненні мети, нормативність поведінки. *Прогноз успішності професійної діяльності* – 1 рівень (високий).

2) Гіперстенічний профіль (13%). *Гіпертимний тип реагування.*

Показники екстраверсії, спонтанності, агресивності (шкали 1–2–3) дещо підвищені та перебувають у межах 5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: сильний тип ВНД, висока лабільність нервових процесів, у нервовій системі переважають процеси збудження, переважає когнітивний правопівкульний стиль мислення, а також цілісний (евристичний) його компонент. *Характерологічні риси* – активність, комунікабельність, помірна агресивність і егоїстичність, позитивна самооцінка, рішучість, сміливість, мужність, стресостійкість, непередбачуваність вчинків, тенденція до самореалізації, незалежності, відстоювання своїх інтересів, лідерства і самоствердження. Адаптивність до середовищних впливів – висока, проте слід враховувати підвищену активність, непередбачуваність у поведінці, недостатність інтелектуального контролю за емоціями. Захисні механізми на стрес –

раціоналізація і компенсація. Адаптивність до середовищ них впливів – висока. *Прогноз успішності професійної діяльності – 1 рівень (високий).*

3) Комунікабельний профіль (12%). *Змішаний тип реагування.*

Показники екстраверсії і лабільності (шкали 8 і 1) помірно підвищені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, середньо-сильна нервова система і висока лабільність нервових процесів. Переважання процесів збудження, когнітивний правопівкульний, наочно-образний стиль мислення. *Характерологічні риси* – активність, відкритість, комунікабельність, прагнення бути в колективі, балакучість, легкість встановлення контактів, потреба в зовнішній стимуляції діяльності, нездатність до монотонної роботи, мінливість настрою, емоційна нестійкість, демонстративність, залежність від референтної групи, завищена самооцінка, потребує спрямування з боку керівництва. Адаптивність у нормі, в роботі варто зважати на самодемонстрацію, схильність до перевтілення, тенденцію до драматизації подій, можливий брак свідомого самоконтролю за діяльністю і поведінкою. Захисні механізми на стрес – зсув і проекція. *Прогноз успішності професійної діяльності – 1 рівень (високий).*

4) Лідерський профіль (10%). *Гіпертимний тип реагування.*

Показники спонтанності та екстраверсії (шкали 1–2) помірно підвищені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: сильний тип ВНД, значна сила і висока лабільність нервових процесів. Правопівкульний цілісний евристичний (інтуїтивний) тип мислення. *Характерологічні риси* – активність, відкритість, комунікабельність, самовпевненість, спонтанність поведінки, рішучість, мужність, прагнення до домінування й лідерства, висока стресостійкість, дещо завищена самооцінка і поблажливе ставлення до власних помилок, нетерплячість, схильність до не завжди виправданого ризику. Адаптивність у нормі, в роботі варто зважати на неухильність до думки оточення, егоцентризм. Захисні механізми на стрес – раціоналізація і реактивні формування. *Прогноз успішності професійної діяльності – 1 рівень (високий).*

5) Активно-агресивний профіль (7%). *Гіпертимний тип реагування.*

Екстраверсія і агресивність (шкали 1 і 3) помірно виражені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: сильний тип ВНД, значна сила і лабільність нервових процесів, поєднання когнітивного правопівкульного, наочно-образного стилю мислення з правопівкульним цілісним евристичним (інтуїтивним). *Характерологічні риси* – соціальна активність, спрямованість психіки на зовнішній світ, прагнення працювати серед людей і бути в центрі подій, відкритість, оптимізм, комунікабельність, легкість вступу в контакти, певна нестриманість, нерозбірливість у знайомствах, балакучість, безтурботність, недостатня зосередженість на справі, недостатня здатність до самоаналізу. Властиві пошукова активність і чітка особистісна позиція, мотивація досягнень, сміливість і упевненість у собі, високий рівень домагань і швидкість прийняття рішень. Адаптація може бути утруднена через надмірну відкритість і комунікабельність, завищену самооцінку, домінування емоцій гніву, жорстокість, руйнівну поведінку, недостатність інтелектуального контролю за емоціями. Захисні механізми на стрес – раціоналізація і проекція. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

6) Активно-незалежний профіль (7%). *Змішаний тип реагування.*

Екстраверсія і ригідність (шкали 1 і 4) помірно виражені (5–7 балів). *Індивідуально-особистісні особливості:* сильний тип ВНД, значна сила і помірна лабільність нервових процесів. Правопівкульний, цілісний евристичний (інтуїтивний) тип мислення поєднується з лівопівкульним синтетичним, раціональним. Поєднання процесів збудження і гальмування. *Характерологічні риси* – активність, самовпевненість, незалежність, педантизм, практичність, акуратність, принциповість, прагнення до домінування, наполегливість, підозрілість, егоїстичність, активне відстоювання своїх поглядів, висока стресостійкість. Адаптивність до середовищних впливів може бути утруднена через незалежність і впертість. Адаптивність у нормі, в роботі варто зважати на труднощі комунікації у зв'язку з високою зовнішньою активністю і впертістю. Захисні механізми на стрес – інтелектуалізація і інтроекція. *Прогноз успішності професійної діяльності* – 2 рівень (достатній).

7) Неконформний профіль (6%). *Гіпертимний тип реагування.*

Показники спонтанності та агресивності (шкали 2 і 3) помірно підвищені (5–7 балів). *Індивідуально-особистісні особливості:* сильний тип ВНД, висока лабільність нервових процесів, переважання процесів збудження, когнітивний правопівкульний цілісний стиль мислення. *Характерологічні риси* – активність, самостійність, незалежність, комунікабельність, помірна агресивність і егоїстичність, активне відстоювання своїх поглядів, позитивна самооцінка, тенденція до самореалізації і самоствердження, стійкість до стресових впливів. Адаптивність до середовищних впливів у нормі, може бути утруднена через необдуманість вчинків, нетерплячість, схильність до не завжди виправданого ризику. Захисні механізми на стрес – заперечення і витіснення. *Прогноз успішності професійної діяльності* – 2 рівень (достатній).

8) Компромісний профіль (6%). *Змішаний тип реагування.*

Показники тривожності та лабільності (шкали 7–8) помірно підвищені (5–7 балів). *Індивідуально-особистісні особливості:* змішаний тип ВНД, середньо-слабка нервова система, висока лабільність нервових процесів, переважання гальмівних процесів у нервовій системі, когнітивний правопівкульний, наочно-образний стиль мислення. *Характерологічні риси* – здатність до співробітництва, готовність до компромісів у ситуаціях конфлікту, емпатійність, готовність допомагати, хвилювання з приводу дрібниць і схильність до переживань, метушливість, невміння концентруватися на меті, деяка нерозбірливість у контактах, потреба в супроводі виконуваної роботи. Адаптивність у нормі, в роботі варто зважати на деяку неорганізованість у діяльності, а також боязкість, невпевненість у собі, залежність від оточення. Захисні механізми на стрес – витіснення і проекція. *Прогноз успішності професійної діяльності* – 2 рівень (достатній).

9) Конформний профіль (6%). *Змішаний тип реагування.*

Показники тривожності та сензитивності (шкали 6–7) помірно підвищені (5–7 балів) при нормативних значеннях інших шкал.

Індивідуально-особистісні особливості: слабкий тип ВНД, середня лабільність нервових процесів, переважання гальмівних процесів у нервовій системі, когнітивний лівопівкульний, абстрактно-аналітичний (вербальний) стиль мислення.

Характерологічні риси – обережність у поведінці, відповідальність за доручену справу, скромність, вразливість, поступливість, схильність до компромісів, чутливість, емпатійність, дещо занижена самооцінка, самокритичність, відповідальність, соціальна піддатливість. Може добре виконувати монотонну роботу, уникає спорів і ситуацій змагання. Схильність до переживань і очікування неприємностей. Адаптивність може бути утруднена, в роботі варто зважати на невротичну структуру переживань, схильність до самозвинувачення, підвищену чутливість до середовищних впливів, невпевненість у собі, залежність від оточення, занижену самооцінку. Захисні механізми на стрес – інтелектуалізація і сублімація. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

10) Гіпостенічний профіль (5%). *Гіпотимний тип реагування.*

Показники інтроверсії, сензитивності і тривожності (шкали 5–6–7) помірно підвищені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: слабкий тип ВНД, мала сила і середня лабільність нервових процесів, переважання гальмівних процесів у нервовій системі, когнітивний лівопівкульний, абстрактно-аналітичний (вербальний) стиль мислення. *Характерологічні риси* – обережність у прийнятті рішень, відповідальність за доручену справу, скромність, вразливість, тенденція до самотності і самотійності, залежність від групи, схильність до компромісів, чутливість до впливів середовища, дещо занижена самооцінка, самокритичність. Характерні також знижений емоційний фон, ослаблення захисних психологічних механізмів, інертність у прийнятті рішень. Адаптація може бути утруднена через інертність у прийнятті рішень, невротичну структуру переживань, вразливість і актуальну потребу в захисті і підтримці, занижену самооцінку. Захисні механізми на стрес – інтелектуалізація і сублімація. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

11) Залежний профіль (5%). *Гіпотимний тип реагування.*

Показники інтроверсії і сензитивності (шкали 5–6) помірно підвищені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: слабкий тип ВНД, середня лабільність нервових процесів, переважання гальмівних процесів у нервовій системі, когнітивний лівопівкульний, абстрактно-аналітичний (вербальний) стиль мислення. *Характерологічні риси* – замкнутість, обережність, відповідальність за доручену справу, скромність, вразливість, самотійність, залежність від групи, схильність до компромісів, чутливість до впливів середовища, дещо занижена самооцінка, самокритичність, здатність до монотонної роботи. Адаптація може бути утруднена через надмірну вразливість і замкнутість. Захисні механізми на стрес – раціоналізація і сублімація. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

12) Індивідуалістичний профіль (3%). *Змішаний тип реагування.*

Показники інтроверсії і ригідності (шкали 4–5) помірно підвищені (6–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, низька лабільність нервових процесів, соціальна пасивність, когнітивний лівопівкульний стиль мислення з домінуванням формально-логічних операцій. *Характерологічні риси* – індивідуалізм, песимізм, інертність установок, суб'єктивізм, наполегливість і підозрілість, депресивні настрої, ослаблення захисних психологічних механізмів, замкнутість, інертність у

прийнятті рішень. Адаптація значно утруднена через суб'єктивізм, упертість, інертність установок. Захисні механізми на стрес – регресія і проекція. *Прогноз успішності професійної діяльності – 3 рівень (недостатній).*

13) Конфліктний профіль (2%). *Змішаний тип реагування.*

Показники ригідності та агресивності (шкали 3–4) помірно підвищені (6–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, середня сила і низька лабільність нервових процесів, когнітивний лівопівкульний з домінуванням формально-логічних операцій стиль мислення. *Характерологічні риси* – самостійність, незалежність, наполегливість, недовіра до оточення, прагнення відстоювати власні інтереси. Соціальна пасивність поєднується з конфліктністю в поведінці. Адаптація значно утруднена через агресивну манеру до самоствердження, підозрілість, недовіру і надмірний педантизм. Захисні механізми на стрес – ізоляція і зсув. *Прогноз успішності професійної діяльності – 3 рівень (недостатній).*

14) Шизоїдний профіль (2%). *Змішаний тип реагування.*

Показники інтроверсії та спонтанності (шкали 2 і 5) помірно підвищені (6–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, поєднання низької лабільності з силою нервових процесів, а також когнітивного лівопівкульного і правопівкульного стилів, раціонального та інтуїтивного характеру мислення. *Характерологічні риси* – індивідуалізм, інтровертованість, замкнутість, стійкість власних поглядів і переконань, схильність до перепадів настрою, поєднання підвищеної чутливості з емоційною холодністю і відчуженістю в міжособистісних відносинах. Адаптація значно утруднена через труднощі в інтерперсональній взаємодії з оточенням. Захисні механізми на стрес – ізоляція і зсув. *Прогноз успішності професійної діяльності – 3 рівень (недостатній).*

15) Інфантильний профіль (2%). *Змішаний тип реагування.*

Показники екстраверсії, спонтанності та лабільності (шкали 8–1–2) помірно підвищені (6–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, поєднання високої лабільності та сили нервових процесів, а також когнітивного правопівкульного, наочно-образного стилю мислення з правопівкульним цілісним евристичним (інтуїтивним). *Характерологічні риси* – активність, відкритість, комунікабельність, рухова розгальмованість, безвідповідальність, самовпевненість, невміння дотримуватись субординації, непередбачуваність поведінки і висловів, самозакоханість аж до «манії величчя». Адаптація значно утруднена через труднощі комунікації з оточенням. Захисні механізми на стрес – регресія і злиття. *Прогноз успішності професійної діяльності – 3 рівень (недостатній).*

Розрахунки свідчать, що майже половина (49%) поліцейських мають психологічні профілі, які відповідають першому, високому рівню психологічної придатності. Таким працівникам притаманні збалансовані тенденції, переважно стеничні, лідерські, комунікабельні типи профілів, їм властиві екстравертованість, загальна активність, оптимізм, помірна агресивність, позитивна самооцінка, рішучість, тенденція до самореалізації, відстоювання своїх інтересів, домінування і самоствердження.

Значна частка обстежених (42%) мають другий, достатній рівень, який характеризується нормативними, але: а) дещо завищеними показниками стеничних шкал (спонтанності, агресивності або б) підвищеннями шкал гіпотимного чи змішаного типів (інтроверсії, сенситивності, тривожності, лабільності). Це допустимий рівень, який свідчить про їхню придатність до діяльності, адаптивність, проте психологам потрібно враховувати можливі варіанти порушення процесу адаптації таких поліцейських.

Нарешті, незначна група (9%) продемонстрували третій, низький (недостатній) для діяльності рівень придатності. Це особи, які виявили ознаки індивідуалістичного конфліктного, шизоїдного або інфантильного профілів, які характеризуються високою ймовірністю настання певних варіантів дезадаптації (істероїдних, неврастенічних, депресивних тощо) в складних умовах службової діяльності, а також особи, у яких зафіксовано перевищення граничних меж шкал опитувальника.

Психологу важливо зважати на те, що *перевищення 7 балів* у профілі за будь-якою шкалою (крім екстраверсії) є ознакою дезадаптації, тобто недостатнього рівня придатності особи до діяльності в поліції (у випадку надмірно виражених показників за шкалою екстраверсії у 8–9 балів, за умови нормативних та помірних показників інших шкал, можливо, як виключення, прогнозувати другий рівень придатності).

Також потрібно брати до уваги, що надмірно виражені амбівалентні показники (8–9 балів) за протилежними шкалами:

- ригідності та лабільності (4 і 8) означають істеричний тип поведінки;
- спонтанності та сенситивності (2 і 6) – неврастенічний тип.

Поєднання надмірних показників за шкалами:

- інтроверсія і сенситивність (5 і 6) свідчить про виражені депресивні тенденції;
- тривожності та лабільності (7 і 8) – про емоційну нестійкість, надмірну демонстративність.

Поєднання надмірних показників за чотирма шкалами (екстраверсія, спонтанність, агресивність, ригідність (1, 2, 3, 4) є ознакою високої ймовірності алкоголізації.

Надмірно виражені (8–9 балів) показники трьох шкал (інтроверсія, сенситивність, тривожність (5, 6, 7) свідчить про схильність особи до іпохондричної симптоматики.

Висновки. Так, у результаті проведеного дослідження отримано численні варіанти індивідуально-особистісних профілів працівників поліції, більша частина з яких притаманна успішним поліцейським з високим рівнем психологічної придатності до діяльності, інша частина – менш успішним із проміжним рівнем придатності, незначна частина – неуспішним з низьким рівнем психологічної придатності до службової діяльності. Наведені у статті психологічні профілі допоможуть психологам підрозділів психологічного забезпечення Національної поліції України науково обґрунтовано формулювати прогноз успішності службової діяльності кандидатам на посади поліцейських під час проведення психологічного етапу професійного добору, а також діючим працівникам поліції під час проведення конкурсу на заміщення вакантних посад, здійснення процедури атестації тощо. Представлені варіанти дезадаптивних психологічних профілів допоможуть практичним психологам завчасно відстежувати появу в діючих поліцейських негативних психологічних станів і тенденцій, ознак професійної деформації чи емоційного вигорання, надавати в разі потреби необхідну психологічну допомогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 03.02.2024).
2. Барко В.В., Барко В.І., Кириєнко Л.А. Професійний психологічний відбір на службу до поліції з використанням адаптованого індивідуально-типологічного опитувальника. *Право і безпека*. 2017. № 2 (66). С. 125–132.
3. Барко В.В., Барко В.І., Остапович В.П. Використання адаптованих зарубіжних психодіагностичних методик у Національній поліції України: психологічний практикум; за заг. ред. В.О. Криволапчука. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 264 с.
4. Методики психологічної діагностики індивідуально-психологічних особливостей працівників Національної поліції України: методичні рек. / В.О Криволапчук, А.С. Сизоненко, В.П. Остапович, В.І. Барко. Київ: ДНДІ МВС України, 2020. 78 с.
5. Професіограми за основними видами поліцейської діяльності: наук.-практ. посіб. / В.П. Остапович, І.О. Дубова, В.І. Барко та ін.; за заг. ред. В.О. Криволапчука. Київ: ДНДІ МВС України; ФОП Кандиба Т.П., 2018. 244 с.
6. *Cochrane R.E., Tett R., Vandecreek L.* (2003). Psychological testing and the selection of police officers. A national survey. *Criminal Justice and Behavior*, 30(5):511-537. URL: <https://www.researchgate.net/publication/247743668> (дата звернення: 03.02.2024).
7. *Dunnette M.D., Borman W.C.* (1979). Personnel selection and classification systems. *Annual Review of Psychology*. Vol. 30. No. 1. Pp. 477–525. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.30.020179.002401>.
8. *Barrett J.V., Miguel R.F., Hurd J.M., Lueke S.B., Tan J.A.* (2003). Practical issues in the use of personality tests in police selection. *Public personnel management*. Vol. 32. No. 4. DOI: <https://doi.org/10.1177/009102600303200403>.

REFERENCES

1. Pro Natsionalnu politsiiu. "On the National Police": Law of Ukraine dated July 2, 2015 No. 580-VIII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2015. No. 40–41. Art. 379. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (Date of Application: 03.02.2024) [in Ukrainian].
2. *Barko, V.V., Barko, V.I. and Kyriienko, L.A.* (2017). Profesiyni psykholohichniy vidbir na sluzhbu do politsii z vykorystanniam adaptovanoho indyvidualno-typolohichnoho opytuvalnyka. "Professional psychological selection for police service using an adapted individual typological questionnaire". *Law and Security*. No. 2 (66). P. 125–132 [in Ukrainian].
3. *Barko, V.V., Barko, V.I. and Ostapovych, V.P.* (2022). Vykorystannia adaptovanykh zarubizhnykh psykhodiahnostychnykh metodyk u Natsionalnii politsii Ukrainy. "Use of adapted foreign psychodiagnostic methods in the National Police of Ukraine: psychological practicum"; gen. ed. by V.O. Kryvolapchuk. Kyiv: Lyudmila Publishing House. 264 p. [in Ukrainian].
4. Metodyky psykholohichnoi diahnostyky indyvidualno-psykholohichnykh osoblyvostei pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy. "Methods of psychological diagnosis of individual and psychological characteristics of employees of the National Police of Ukraine": methodological guidelines / V.O Kryvolapchuk, A.S. Syzonenko, V.P. Ostapovych and V.I. Barko. Kyiv: State Research Institute MIA Ukraine, 2020. 78 p. [in Ukrainian].
5. Profesiohramy za osnovnymy vydamy politseiskoi diialnosti. "Professional profiles for the main types of police activity": scientific and practical guide. / V.P. Ostapovych, I.O. Dubova, V.I. Barko and others; gen. ed. V.O. Kryvolapchuk. Kyiv: State Research Institute MIA Ukraine; FOP Kandyba T.P. 2018. 244 p. [in Ukrainian].
6. *Cochrane, R.E., Tett, R. and Vandecreek, L.* (2003). Psychological testing and the selection of police officers. A national survey. *Criminal Justice and Behavior*, 30(5):511-537. URL: <https://www.researchgate.net/publication/247743668> (Date of Application: 03.02.2024) [in English].

© Barko Vadym, Ostapovych Volodymyr, 2024

7. Dunnette, M.D., Borman, W.C. (1979). Personnel selection and classification systems. *Annual Review of Psychology*. Vol. 30. No. 1. P. 477–525. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.30.020179.002401> [in English].

8. Barrett, J.V., Miguel, R.F., Hurd, J.M., Lueke, S.B. and Tan, J.A. (2003). Practical issues in the use of personality tests in police selection. *Public Personnel Management*. Vol. 32. No. 4. DOI: <https://doi.org/10.1177/009102600303200403> [in English].

UDC 159.9:351.74(477)

Barko Vadym,

Doctor of Psychological Sciences, Professor, Chief Researcher,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-4962-0975

Ostapovych Volodymyr,

Doctor of Juridical Sciences,
Senior Researcher, Chief of the Research Laboratory,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-9186-0801

PERSONALITY PROFILES OF POLICE OFFICERS (USING THE RESULTS OF THE INDIVIDUAL-TYOLOGICAL QUESTIONNAIRE)

The article is devoted to the problems of studying and analyzing individual-personal psychological profiles of police officers, obtained on the basis of a long-term study with the use of Ukrainian-language psychodiagnostic technique “Individual-Typological Questionnaire” adapted by the authors L. Sobchuk. The results presented in the article contain a description of different types of individual-personality profiles, which are characterized as favorable, less favorable and unfavorable for service activity in the system of the National Police of Ukraine depending on typological features, specificity of leading tendencies, properties of thinking, communication, type of reaction to stress. The psychological profiles provided in this article will help psychologists in the psychological support units of the National Police to scientifically formulate a forecast of the success of the service activity of candidates for police officers during the psychological stage of professional selection. Additionally, it will aid current police officers during the competition for vacant positions, the certification procedure, and other relevant processes. The presented variants of maladaptive psychological profiles will assist practical psychologists in anticipating the potential emergence of adverse psychological states and tendencies, indications of professional maladjustment, or emotional exhaustion in law enforcement personnel. Consequently, this will enable the provision of requisite psychological assistance and guidance on individual and professional development for employees, as needed.

Keywords: Individual-typological questionnaire, individual-personal psychological profile, psychological suitability, leading trends.

Отримано 03.04.2024

© Barko Vadym, Ostapovych Volodymyr, 2024

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2024.2\(64\).24](https://doi.org/10.36486/np.2024.2(64).24)

Issue 2(64) 2024

<https://naukaipravookhorona.com/>